

**BO‘LAJAK KIMYO O‘QITUVCHILARNING KASBIY FAOLIYATGA
TAYYORLASHDA PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK VA METODIK
TAYYORGARLIGINI INTEGRATSIYALASH**

O. O‘. O‘rinova

*Farg‘ona davlat universiteti kimyo kafedrası o‘qituvchisi
Farg‘ona davlat universiteti*

Annotatsiya: *Maqolada bo‘lajak kimyo o‘qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda fanlar aro aloqadorlikni amalga oshirishning ilmiy-metodik asoslari batafsil yoritilgan. Fanlararo aloqalar muammosining uchta: mazmundor, jarayonli va tashkiliy-metodik jihatlari asoslab berilgan.*

Kalit so‘zlar: *fanlararo aloqadorlik, kasbiy faoliyat, mazmundor, jarayonli va tashkiliy-metodik jihat, ta‘lim mazmuni, pedagogik faoliyat.*

**ИНТЕГРАЦИЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ И МЕТОДИЧЕСКОЙ
ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ХИМИИ В ПОДГОТОВКУ К
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

О.У.Уринова

*преподаватель кафедры химии Ферганского государственного
университета*

Аннотация: *В статье подробно описаны научно-методические основы междисциплинарной реализации подготовки будущих учителей химии к профессиональной деятельности. Обоснованы три аспекта проблемы междисциплинарных отношений: содержательный, процессуальный и организационно-методический аспекты.*

Ключевые слова: *взаимосвязь дисциплин, профессиональная деятельность, содержательный, процессуальный и организационно-методический аспекты, содержание образования, педагогическая деятельность.*

**INTEGRATION OF PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL AND
METHODOLOGICAL PREPARATION OF FUTURE CHEMISTRY TEACHERS IN
PREPARATION FOR PROFESSIONAL ACTIVITY**

O. U. Urinova

*Lecturer, Department of Chemistry,
Fergana State University*

Annotation: *The article describes in detail the scientific and methodological foundations of the interdisciplinary implementation of the preparation of future chemistry teachers for professional activities. Three aspects of the problem of interdisciplinary relations are substantiated: substantive, procedural, organizational and methodological aspects.*

Key words: *interrelation of disciplines, professional activity, substantive, procedural and organizational-methodical aspects, content of education, pedagogical activity.*

Bugungi fan rivojlanishining zamonaviy bosqichida fanlararo bog‘liqlik (integratsiya) ta‘lim tizimini rivojlantirishning asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi. Shuni ta‘kidlash joizki, bugungi kunda kimyo fani tabiat qonunlarini chuqur anglash asosida rivojlanmoqda. Fanlararo aloqadorlik muammosi – ta‘lim muassasalarida fanlarni alohida o‘qitish joriy etilishi bilan yuzaga kelgan ancha uzoq tarixga ega muammodir. Uning boshida o‘tmishdagi Ya.A.Komenskiy, J.Lokk, I.G.Pestalotssi va boshqa shu kabi mashhur pedagoglarning ishlari turadi.

Maktab ta‘limi mazmuni o‘quv jarayonida fanlararo aloqalardan kompleks foydalanish orqali amalga oshirilsa yuqori samaradorlikka erishiladi. Shu nuqtai nazardan bo‘lajak kimyo o‘qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda fanlararo aloqalarni aniq pedagogik vazifalarni shakllantirishning asosiy omili sifatida yondashish lozim.

Universitetlarda bo‘lajak kimyo o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorlashda psixologik-pedagogik va metodik tayyorgarligini integratsiyalash zarur pedagogik sharoitlardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. OTMlardagi pedagogik va psixologik fanlar majmui bilimlarni integratsiyalash bilan birga insoniy qadriyatlar tizimini ham o‘zida mujassamlashtiradi. Amaliyotda pedagog yaxlit o‘quv-tarbiyaviy jarayonga sho‘ng‘igan o‘quvchining yagona, shaxsi bilan ish tutadi. Shu boisdan ham barcha psixologik-pedagogik fanlar, aniqrog‘i, gumanitar soha bilimlarining integratsiyasi, ya‘ni birlashuvi juda zarurdir. Mazkur integratsiyada aynan pedagogika fani muvofiqlashtiruvchi ahamiyatga ega bo‘lishi kerak, chunki u inson to‘g‘risidagi barcha bilimlarni sintezlashi, pedagogik jarayon qonuniyatlarini aniqlashi, mazkur jarayonni tashkil etishning tamoyillarini ta‘riflashi, shaxsning jismoniy va psixik rivojlanishi qonuniyatlari nuqtai nazardan kelib chiqqan holda faoliyatning mazmuni, shakli va metodlarini belgilashi lozim.

Bo‘lajak kimyo o‘qituvchilarining kasbiy faoliyatga tayyorlashda fundamental nazariy bilimlar, texnologik bilimlar va tayanch kasbiy pedagogik bilimlarni o‘zaro integratsiyalash samarali natija beradi.

Talabalarni “o‘qituvchi” kasbiy faoliyatga tayyorlashda fan tayyorgarligi – bu bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy-pedagogik faoliyatini amalga oshirishga oid tayyorgarligi hisoblanadi.

Fanlararo aloqalar hodisasining didaktik kategoriya sifatida o'rganilishi kerak, chunki unda mazkur kategoriyaning mazmun-mohiyati beriladi va uning funksiyalari (vazifalari) belgilanadi.

X.B.Norbo'tayevning, Z.Sh.To'xtayevalarning dissertatsiya ishlarida fanlararo aloqalar tushunchasining ko'p ma'noga ega ekanligi metodik jihatdan tahlil qilingan. Bizning fikrimizcha, ta'rifning bir yoqlamaligi shunda namoyon bo'lgan va u fanlararo aloqalarning umumpedagogik vazifalarini ajratib olish hamda amalga oshirish jarayonini qiyinlashtiradi.

Mualliflar fanlararo aloqalarning vazifalarini baholash borasida fikrlari mushtarak bo'lib, fanlararo aloqalar o'quvchilarning aqliy dunyoqarashlarini kengaytirishi, yangi bilimlar olishga bo'lgan qiziqishlarining shakllanishi, yangi bilimlarga ega bo'lish hamda ulardan foydalanish borasida faolliklarining oshishiga xizmat qiladi deb hisoblaydilar.

Fanlararo aloqalarning gnoseologik jihatidan kelib chiqqan holda umumiy ta'rifni V.N.Maksimova bergan. Olima ularga tabiatda, jamiyatda, o'quv fanlari mazmunida amal qiluvchi rishtalar aks etishining didaktik sharti sifatida ta'rif beradi. Shu bilan birga ayrim ishlarda fanlararo aloqalarni mustaqil didaktik tamoyil qatoriga qo'shish tendensiyalari ham kuzatiladi.

Fanlararo aloqalar muammosi uchta jihatni o'z ichiga oladi: mazmundor, jarayonli va tashkiliy-metodik. Mazmundor jihatdan "fanlararo aloqalar o'quv fanlari mazmunida tabiatda mavjud bo'lgan hamda zamonaviy fan orqali o'rganilayotgan dialektik uzviylikni aks ettiradi, shu boisdan fanlararo aloqalarga fanlararo ekvivalent sifatida qarash lozim". Mazmundor jihatdan fanlararo aloqalarni ta'limning tizimlilik va izchillik tamoyilidan hosil bo'luvchi hamda boshqa didaktik tamoyillarning, xususan, faollik tamoyili namoyon bo'lishini kuchaytiruvchi didaktik shart sifatida belgilash ham mumkin.

Fanlararo aloqalar muammosining jarayonli kim ta'limi jarayonida ya'ni fanlararo bilimlarni egallash faoliyatini nazarda tutadi. Rus pedagoglari va didaktikashunos olimlari (Yu.K.Babanskiy, B.S.Gershunskiy, M.A.Danilov, Ye.V.Elisyeva, I.D.Zverev, T.A.Ilina, V.N.Maksimova, M.I.Skatin) fanlararo aloqalarni yechimi o'qitishning predmetli tuzilishining tizimlilik hamda turdosh fanlar mazmuniga asoslangan kompleksli psixologik-pedagogik muammo sifatida o'rganishgan. A.A.Orlovning fikricha, "pedagogik tayyorgarlikning integrativligi pedagogik oliy ta'lim muassasalarida o'qitiladigan barcha fanlarni pedagogizatsiyalashtirish orqali ifodalanadi".

Ayrim tadqiqot ishlarida fanlararo aloqalarning o'quvchilarda dialektik-materialistik dunyoqarashning shakllanishiga ta'siri masalasiga alohida e'tibor qaratilgan.

Tashkiliy-metodik jihat fanlararo aloqalarning o'quvchilarning bilim va ko'nimalarni ega bo'lish usullarini o'zlashtirishlari hamda turli xil mustaqil ishlarni bajarishlari davomida ulardan kompleksli foydalanishlari borasidagi ahamiyatini aniqlab beradi. Fanlararo aloqalar bilimlar va hatti-harakatlar usullarining qayishqoq

va sarmahsul tizimini shakllantirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Fanlararo aloqalarning o'qitish samaradorligini oshirish, o'quv materialini takrorlanishining oldini olish va umuman olganda o'qitish jarayonini optimallashtirish vositasi sifatida o'quv jarayoni uchun qay darajada ahamiyatli ekanligi aniqlangan. Fanlararo aloqalarning pedagogik hodisa sifatida tizimli yondashuvga urinishlar amalga oshirilgan, shuningdek ularning o'quvchilarda qator turdosh fanlar bo'yicha bilim va ko'nikmalar shakllanishiga ijobiy ta'siri tajriba al tarzda isbotlangan.

Fan integratsiyasi jarayoni oliy ta'lim tuzilmasining barcha komponentlarida aks etadi: fanlararo aloqalar ta'sirida sifatli o'zgaradigan bilimlar tizimiga; talabning bilim olish faoliyati o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan ko'nikmalar tizimiga; turli xil fanlardan olingan bilimlar sintezi jarayoni orqali munosabatlar tizimiga [61, 119].

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, turli xil fanlarni o'qitish oqilona ta'lim metodlaridan foydalangan hollarda katta samara beradi, fanlararo aloqalarni amalga oshirish xususiy tushunchalar, qonunlar va nazariyalar talabalarga umumiy tushunchalar, qonunlar va nazariyalarning xususiy holati sifatida yetkazish orqali ta'lim berish imkonini beradi va bu o'z navbatida ularni o'rganish uchun umumiy yondashuvni amalga oshirish uchun sharoit yaratadi.

Pedagogik tayyorgarlikning kasbiy sikl fanlari bilan aloqadorligi – integratsion jarayonlarning ikkinchi yo'nalishidir. Ular talabalarda predmetli hodisalar va qonuniyatlarning yaxlidligi, xilma-xilligi va o'zaro bog'liqligi to'g'risidagi tasavvurni shakllantirishga, shuningdek bo'lajak pedagoglarda o'z faoliyatiga nisbatan kasbiy va ijodiy munosabatda bo'lish ko'nikmalarining shakllanishiga yordam beradi.

Pedagogik tayyorgarlikdagi fanlararo integratsiya muhim ahamiyatga ega bo'lib, ijtimoiy fanlar kursi talabalarning inson shaxsi kosmoplanetar mazmunini anglashda ifodalanadigan ular kasbiy tafakkurining yangicha paradigmasini rivojlantirishga qaratilgan bo'lmog'i lozim. Shu yo'sinda bo'lajak pedagogda ta'lim falsafasi hamda gumanitar maktabning zamonaviy maqsadlari to'g'risida tasavvur shakllanadi.

Kasbiy-predmetli fanlar pedagogik vazifa sifatida o'rganiladi, ya'ni bo'lajak pedagog o'zi mashg'ulot o'tadigan fanning mazmunidan xabardor bo'ladi, balki uning maktabda o'qitishning didaktik mazmunini ham o'zlashtiradi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash kerakki, nomutaxassislik yo'nalishdagi talabalarning pedagogik va metodik integratsiyasi nafaqat bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy qadriyatlarining shakllanish uchun muhim. U pedagog metodologik madaniyatining o'zgacha darajasini ta'minlash, pedagogik bilimlar hamda uning inson haqidagi fanlar tizimidagi o'rnini to'g'risidagi tasavvurlarni o'zgartirishga qodir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ахметов Л.Г. Интегрированная информационная среда профессиональной деятельности учителя технологии. Автореф.докт.пед.наук. Казань.-2009. –48 с.

2. Батышев С.Я., Новиков А.М. (ред.) Профессиональная педагогика. Учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. — Изд. 3-е, перераб. М.: Эгвес, 2010. — 456 с. — ISBN 5-85449-092-7.

3. Uljayevna U. F. The activity of developmental centers in the formation of children's abilities //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. В2. – С. 107-110.

4. Uljayevna O. R. F., Qizi A. Z. N. Tarbiyachining innovatsion faoliyatga tayyorlashning didaktik komponentlari //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. В3. – С. 340-344.

5. Уринова Ф. У. Особенности развития психологии ребёнка дошкольного и младшего школьного возраста //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. В2. – С. 68-71.

6. Uljayevna O. R. F. Maktabgacha talim tashkiloti tarbiyachisining kasbiy pedagogik kompetensiyani takomillashtirish xususiyatlari //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. В2. – С. 88-91.

7. Uljayevna O. R. F., Saydamatovna S. Z. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy faoliyatini shakllantirishning o'quv-uslubiy ta'minoti //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. В3. – С. 349-355.

8. Uljaevna U. F. Didactic games in preschool educational system //Проблемы современной науки и образования. – 2020. – №. 4-2 (149). – С. 27-29.

9. Uljayevna O. F. et al. Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy salohiyatini takomillashtirishda ilmiy faoliyatga tayyorlashning metodik tizimi //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – С. 660-667.

10. O'rinova Feruzaxon O'ljayevna. Maktabgacha katta yoshdagi bolalar nutqini tadqiq etish masalalariga doir. Педагогик ва психологик тадқиқотлар. илмий-амалий журнал .ISSN: 2181-4066 DOI Journal 10.56017/2181-4066. 2023, 1-jild, 4-son.

11. Uljaevna u. F. Et al. Development of creative activity of preschool children in art game as a psychological and pedagogical problem //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – с. 47-51.

12. Uljaevna u. F. Et al. Necessary conditions for the development of creative thinking in future teachers //Modern Journal of Social Sciences and Humanities. – 2022. – Т. 4. – С. 444-448.

13. Uljayevna O. R. F., Saydamatovna S. Z. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy faoliyatini shakllantirishning o'quv-uslubiy ta'minoti //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. В3. – С. 349-355.